

IRODALOM.

Szent Ágoston vallomásai. Ford. dr. Vass József. II. kötet. Budapest, 1917. „Élet“ kiadása.

A kereszténység IV. és V-ik századát a különböző eszmék és irányzatok harca jellemzi. A reformációt megelőzőleg nincsen mozgalmassabb kora a kereszténységnek. A IV-ik század elején külsőleg törvényesített vallás végső, de annál elszántabb harcait vívja a lelkeket még sok helyen uraló pogánysággal szemben. Önmaga is a fejlődés és kialakulás próbára tevő éveit éli. Az egyház a külső hatalom támogatásával mind merészebben igyekszik megalapozni jövődjét uralmát és hatalmát. A kath. dogmák lassu kijegecesedése, a hierárkia szárnypróbálgatásai és a kultusz kiszélesítése töltik be e korszak egyházi történelmét. Az egyháznak ebben a nagy átalakulásában nemcsak külső, hanem belső ellenfelei is voltak. Voltak, akik az evangelium igénytelen egyszerűségét, a Mester határozott kijelentéseit s az ezeken alapuló keresztény életközösség hagyományait semmiképpen nem tudták összehangzásba hozni az egyház ezen merész törekvéseivel s a messze jövőbe tekintő terveivel. Áriusnak harcai, a donatisták törekvései, Pelagiusnak világos nézetei ezért irányultak az egyháznak hatalmi céljai ellen. De voltak e mellett olyan irányzatok is, amelyek a ker. kijelentést nem találva elégségesnek az Isten, világ és az ember nagy problémáinak megfajtására a saját filozófikus nézeteiket hívták segítségül. Ilyenek voltak a gnostikus és manicheus felekezetek, amelyek szintén útjában állottak az egyház korlátlan szervezkedésnek. Erre a khaotikus korszakra, a vajudás és bizonytalanság eme kísértő idejére esik az Augusztinus élete és működése. (354—430). Hogy ne érdekelne hát mindenkiket ebben a vajudó korszakban egy olyan nagy egyéniségnek, amilyen Augusztinus volt, a belső lelki vergődése, az igazságért való küzdelme, különösen, ha az olyan őszinteséggel van előadva, amint ezt a „Vallomások“-ban találjuk.

De más szempont is van, ami ma szinte aktuálisá teszi a „Vallomások“-at. A mi korunk is sok tekintetben hasonlít az Augusztinus korához. A tiszta keresztényi eszmény homályba borult. Ezért a kétség és bizonytalanság érzete szállta meg a lel-

keket. Úrrá lett az erkölcstelenség s az ember állati szenvedélyei-
nek lett a rabszolgája. A háború zürzavara Mammon szolgálatába
sodorta a világot s az idegen istenek lábainál tobzódó ember
megfelekedezett lényé magasabb hivatásáról. Sötétség borult az
életre vezető keskeny ösvényekre s a halál országútján övnesztébe
rohan az emberiség. Ebben a válsággal teljes időben alig van más
mentő eszközünk, mint a keresztényi eszmények újra föllángolása,
a keresztény hit és erkölcs föllevenítése. Az Augusztinus „Vallo-
másai“ utat mutatnak arra, hogy egy posványban fetregő lélek
miképpen juthat fel a keresztényi eszmények magaslatára, hol
testi és állati élvezetei helyett a lélek felsőbb örömei teremnek
számára. Az ő igazságai nem a mi igazságaink. Dogmái megállá-
pításainak lépten-nyomon ellentmond szívünk és értelmünk. De
azért szívesen követjük lépteit, mert érezzük, hogy önzetlenül keresi
az igazságot; mert lebilincsel az az erő, mellyel egy nagy egyéniség
diadalmat veszzen a súlyos akadályokon és nehéz kísértéseken; mert
imponál az a törhetetlen mély hit, amely kitarja előttünk a keresz-
tény eszmények magaslatait. Ezért — különösen a mi sivár korunk-
ban — érdemes tanulmányozni ezeket a „Vallomások“-at.

A vallomások Istennek szólnak, de úgy, hogy azokat az em-
berek hallják meg. Tulajdonképpen az első kötet mutatja azt az
utat, melyen Augusztinus a pogányság és manikheizmuson keresztül
a kereszténységhez jut. Minket különösen a léleknek az igazságért
való ezen vergődései kötnek le s ezért értékeljük azt sokra. Ellen-
ben a második kötet, amelyben az író hite szerint elérte a tökéletes
igazságot s annak vélt birtokában, a csalhatatlanság színe alatt
filozófiai fejtegetésekkel igyekszik megalapozni és megkötni azt, már
nem birja annyira rokonszenvünket. Az a hang pedig, amellyel a
hippói püspöki méltóságra emelkedett bűnös halandó teljes meg-
vetéssel szól a manikheizmusról, amelynek ő is egykor híve volt,
ellenszenves előttünk. Annál inkább ellenszenves ez a hang, mert,
amint írásaiból kitűnik, a szentírás értelmezése tekintetében elég
szabadszellemeű volt elvi álláspontja. Erre vonatkozólag ezt mondja:
„Az egy igaz Isten a szent könyveket temérdek ember értéséhez
alkalmasította, akik különböző igazságokra bukkanhatnak olvasás
közben.“ (II. k. 25 v. 1.) Ez elvi felfogás mellett szinte érthetetlen
az a türelmetlenség, mellyel az ellenkező felfogásúak iránt van s
az az egységesítő törekvés, mellyel minden irányzatot a hivatalos
egyházon kívül jogosulatlannak tart.

Természetes, hogy ő sem volt ment kora tévelygéseitől.
Ezért egész komolyan beszéli el, hogy egy alkalommal kinzó
fogfájás gyötörte. Mikor annyira elmérgesedett, hogy már beszélni
is alig tudott, megkérte házanépét, hogy imádkozzék érte. S alig
hogy együttesen letérdeltek, a kinzó fájdalom azonnal megszűnt.

(II. k. 19—20 l.) •Vagy amidőn Ambrus püspök két vértanunak az ereklyéit isteni kijelentésre megtalálta s azokat a templomba vitte, „az ördögtől megszállottak meggyógyultak, s a távozó gonosz lelkek vallomást tettek Isten hatalmáról. Sőt egy városszerte ismert ember, aki több év óta vak volt, könyörgött, hogy engedjék megérinteni a koporsót. „Megtette s rögtön visszanyerte szeme világát.“ (II. k. 24 l.) Csoda-e, ha korábban hasonló legendák csuszta be az evangéliumokba, amikor most ez a tudós püspök ilyen szavahihető módon adja elő, mintha azok tények lettek volna.

De ezek nem rontják le a vallomások értékét. Sőt ezek mellett is azoknak, akik a pogányság és kereszténység küzdelmei közben egy nagy lélek vergődéseibe betekintést akarnak, szerezni és azoknak, akik erkölcsben hanyatló korunk föllendítésének eszközeit keresik, ajánljuk a mű tanulmányozását. Igaz, hogy teljes erővel küzd az ariánizmus és a pelagiánizmus ellen is, amelyek pedig velünk közeli lelki rokonságban vannak, de kellő kritika mellett tanulni még az ellenségtől is lehet és kell. Fordítása erőteljes, magyaros, szép.

V. A.

D. Hadorn Vilmos: Férfiak és hősök, a schweizi reformáció és annak áldásai. Fordította és megjegyzésekkel ellátta Jánosi Zoltán. Debrecen 1917. Hoffmann és Kronovitz. 130 l.

Egy igen tartalmas és kellő tárgyilagossággal megírott füzet, amely élénk színekben festi a svájci reformáció hőseit. A svájci református egyház megbízásából készült mű méltán sorakozik a reformáció 400 éves jubileumi emlékei közé. A fordítása is szépen sikerült. Azonban semmiképpen sem helyeselhetjük a fordítónak azt az eljárását, hogy a maga megjegyzéseit és sokszor egyoldalú észrevételeit az író mondatai közé szúrta be úgy, hogy az olvasó egy-egy eredeti mondatot kénytelen félbehagyni, hogy közbe a fordító hosszas megjegyzéseit olvassa. Ez az olvasót lépten-nyomon kizökkenti hangulatából s az értelmet is zavarja. Ez nem azt teszi, hogy a fordítónak nem lehetne egyben-másban a írótól eltérő véleménye. De ha ezt nem tudja elhallgatni, írja le az eredeti szövegtől elkülönítve, jegyzetek alakjában vagy legalább várjon addig, amíg egy mondatot befejez. Még a közönséges beszédben sem szokás a beszéltől a mondat közepén félbeszakítani.

Még kevésbé helyeselhetjük a fordító megjegyzéseinek tartalmát, különösen a Kálvin—Szervét perét illetőleg s azt semmiképpen sem tudjuk összhangzásba hozni demokratikus gondolkozásával. Fordító szerint Szervét „szerencsétlen kalandor“ volt. Miért? Ezt így magyarázza meg: „Szaktudományának jólismert mezejéről a hittudomány ismeretlen földjére *kalandozott*“ (108. l.) Tudomásunk szerint Buddha királyfi, Ámos pásztor, Jézus ács, Péter halász, Máté vámszedő, Mohamed kereskedő volt s mégis mindnyájan a